

Mater Sapientia, de mystagogische functie van het moederschap van God en het geestelijke moederschap bij Augustinus

Introductie

In de werken van Augustinus (354-430) komen veel moederbeelden voor. Deze studie werpt een nieuw licht op de betekenis van moederlijke beelden in zijn werk, en reconstrueert de verhouding tussen Augustinus en zijn moeder Monnica. Tevens belicht ze het moederschap van de vriendin van Augustinus, die de moeder was van zijn zoon Adeodatus.

Zowel het geestelijke moederschap als het moederschap van God blijken sleutelbegrippen te zijn in de visie van Augustinus op het mystagogisch proces, waarin de mens wordt ingevoerd in het geheim van God. Langs die weg wordt zichtbaar hoe belangrijk de wijsheidstheologie voor Augustinus was. Daarin treedt *mater Sapientia* (moeder Wijsheid) op de voorgrond en is Jezus haar gezant. Deze theologische benadering is ondergesneeuwd in de hoofdstroom van de christelijke traditie die het goddelijke moederschap vereenzelvigd met Maria.

Samenvatting

In de werken van de kerkvader Augustinus (354-430) komen veel verwijzingen voor naar het moederschap. Deze studie onderzoekt deze verwijzingen in zijn teksten en analyseert de betekenis deze moederlijke beelden vanuit het perspectief van de studie spiritualiteit, kerkgeschiedenis en genderstudies. Deze studie reconstrueert ook de verhouding tussen Augustinus en zijn moeder Monnica, en werpt een nieuw licht op het moederschap van de vriendin van Augustinus, die de moeder was van zijn zoon Adeodatus.

Zowel het geestelijke moederschap als het moederschap van God blijken sleutelbegrippen te zijn in de visie van Augustinus op het mystagogisch proces, waarin de mens wordt ingevoerd in het geheim van God. Augustinus schrijft aspecten van het geestelijke moederschap toe aan personen als Monnica, Maria de moeder van Jezus, en de apostel Paulus, en aan onpersoonlijke gestalten zoals de kerk en de heilige Schrift. Aspecten van het goddelijke moederschap werden zichtbaar in Augustinus' werken met betrekking tot goddelijke personificaties als Wijsheid, Christus en het hemelse Jeruzalem.

Door deze tekstuele bevindingen en hun theologisch patronen te volgen, toonde dit onderzoek twee heilswegen, die beide verwijzen naar moederlijke gestalten en die gelijktijdig aanwezig zijn in Augustinus' werken: een behoort toe aan een vroegchristelijke Wijsheidstraditie waarin moeder Wijsheid centraal staat en Jezus haar gezant is, en de andere wijst op de gevestigde traditie waarin de nadruk ligt op Maria die Gods Zoon gebaard heeft. Beide heilswegen mondden uit in de kerk en vinden hun voltooiing in het hemelse Jeruzalem.

Augustinus heeft deze twee heilswegen met elkaar verweven, maar ze zijn als afzonderlijke wegen herkenbaar in de moederlijke symboliek van 'voeden' en 'dragen en baren' die hij vaak gebruikt in zijn werken. Beide verwijzen naar de betrokkenheid van de heilige Geest in de gemeenschap van de kerk. Met deze symbolische constructies bevestigt en bewerkt hij het beeld van de kerk als moeder en onderstreept hij de mystagogische functies van de kerk bij de vorming van het geloof (koesteren, dragen, baren, voeden met genade). De mystagogische functies die Augustinus tot uitdrukking brengt in de symboliek van het moederschap verwijzen in het bijzonder naar een continuering van de spirituele ervaring gedurende het hele proces van christelijke initiatie. Dit proces begint bij de kennismaking met het christelijke geloof en wordt voltooid bij de uiteindelijke inwijding in eeuwige gelukzaligheid van Gods bestaan.

Dit onderzoek toont dat het christelijke concept en praktijk van initiatie niet alleen beschreven en verstaan moet worden in termen van de *maieutiek*. In Augustinus' interpretatie van christelijke initiatie, zijn de geestelijke moeder en de leerling (myste) beide subject in het mystagogische proces. Bij de christelijke initiatie gaat de leiding uit van de heilige Geest die op beiden betrokken is, terwijl in de *maieutiek* de vroedvrouw leiding geeft aan het mystagogische proces van de leerling die zij begeleidt. Door het ontdekken en bespreken van dit verschil, geeft deze studie een vernieuwende impuls aan het hedendaagse onderzoek naar mystagogische inzichten en praktijken.

Scientifix abstract

In the theological works of the Christian of Church father Augustine (354-430) many references to motherhood can be found, as had been remarked often in passing. This study systematically explores these references in his texts and analyses the significance of these mother images from the perspective of spirituality studies, church history, and gender studies. This study also reconstructs the relationship between Augustine and his mother Monnica, and highlights the motherhood of Augustine's mistress, who gave birth to his son Adeodatus.

Both divine motherhood and spiritual motherhood appear to be key concepts in the works of Augustine in context of mystagogy, the process by which human beings become initiated into the mystery of God. Augustine ascribes aspects of spiritual motherhood to persons such as Monnica, Jesus' mother Maria, and the apostle Paul, and to impersonal instances such as the Church and the Scriptures. Aspects of divine motherhood become visible in Augustine's works with regard to divine personifications such as Wisdom, Christ, and the celestial Jerusalem.

Following these textual findings and their theological patterns this research shows that two notions of salvation, both referring to motherly figures, are at work simultaneously in Augustine's texts: one belonging to an early Christian wisdom tradition that centre stages Mother Wisdom and sees Jesus as her envoy, and the other to the more mainstream Christian tradition in which Mary's performance is emphasized in her role of giving birth to God's Son. In both cases salvation consists of being guided by the Church and finding fulfilment in the heavenly Jerusalem.

Augustine interwove these two 'paths' of salvation, but they are recognisable as separate ways in the motherly symbolism of 'feeding' and 'carrying and giving birth' which he uses frequently in his works. Both refer to the involvement of the Spirit in the church community. With these symbolic constructs he affirmed and reworked the image of the Church as mother and underlined the Church mystagogical functions in faith formation (nurturing, carrying, giving rebirth and feeding with grace). The mystagogical functions expressed by Augustine in the symbolism of motherhood pointed to a specific and continuity in spiritual experience throughout the whole process of Christian initiation. This process starts with one's introduction to the Christian faith, and is completed with the ultimate initiation into God's presence in eternal bliss.

This research shows that the Christian concept and practice of initiation should not only be described and understood in terms of *maieutics*. In Augustine's interpretation of Christian initiation, the spiritual mother and the disciple (myste) are both subjects in the mystagogical process. In this notion of Christian initiation the Holy Spirit is the director of this process, acting in the interest of both persons, while in *maieutics* it is the midwife who direct the mystagogical process as she accompanies the parturient (myste). By discovering and discussing this conceptual difference, this study gives an innovative impetus to the contemporary fields of mystagogic research and praxis.

Onderwerp van het proefschrift - Subject doctoral thesis

Het geestelijke moederschap en het moederschap van God zijn sleutelbegrippen in de visie van de kerkvader Augustinus op het mystagogisch proces, waarin de mens ingevoerd wordt in het geheim van God.

English: Spiritual motherhood and divine motherhood are key concepts in the works of Augustine in the context of mystagogy, the process by which human beings become initiated into the mystery of God.

Keywords (sleutelbegrippen)

Divine motherhood - goddelijk moederschap
mother Wisdom - moeder Wijsheid
spiritual motherhood - geestelijk moederschap
mystagogy - mystagogie
Monnica - Monnica
Augustine's mistress - de vriendin van Augustinus

Belangrijke conclusies

Deze studie laat zien hoe belangrijk de wijsheidschristologie en – theologie was voor Augustinus' visie op geloofsinitiatie en daarmee vestigt zij de aandacht op een theologische benadering die in de latere theologische en spirituele ontwikkelingen van het christendom is ondergesneeuwd. De vondsten en inzichten van dit onderzoek op basis van een omvattend en systematisch onderzoek naar de symboliek van het moederschap in het werk van Augustinus zijn niet alleen van belang voor Augustijnse studies maar leveren ook een belangrijke bijdrage voor de studie van spiritualiteit en mystagogie.

Main conclusions

This research shows the importance of wisdom Christology and wisdom theology for Augustine's views on initial faith formation, and points out the focus and relevance of this theological approach, that has become overshadowed during the later theological and spiritual developments of Christianity. The findings and insights of this study, based on a comprehensive and systematic research into motherhood symbolism in Augustine's texts, are not only important for Augustinian Studies, but also make an important contribution to the study of spirituality and mystagogy.

Belangrijke aanbevelingen

Dit onderzoek laat zien dat het concept en de praktijk van initiatie in het christelijke geloof niet alleen beschreven en verstaan dienen te worden in termen van de *maieutiek*, zoals vaak gebeurd in hedendaagse benaderingen van mystagogie. In Augustinus' interpretatie van christelijke initiatie zijn de geestelijke moeder en de leerling (myste) beiden subject in het mystagogische proces. Bij de christelijke initiatie gaat de leiding uit van de heilige Geest die op beiden betrokken is, terwijl in de *maieutiek* de vroedvrouw leiding geeft aan het mystagogisch proces van de leerling (myste). Augustinus gebruikte de symboliek van het moederschap breder, ook in relatie tot vormen zoals de kerk als gemeenschap en de Schriften. Ze vervullen allen een mystagogische functie bij de initiatie tot het christelijke geloof. Door de analyse en bespreking van deze rijkdom aan moederlijke symbolen in Augustinus' werken, geeft deze studie een vernieuwende impuls aan het hedendaags mystagogische onderzoek en praktijk.

Main recommendations

This research shows that the Christian concept and practice of faith initiation should not only be described and understood in terms of *maieutics*, as often is the case in contemporary approaches. In Augustine's interpretation of Christian initiation, the spiritual mother and the disciple (myste) are both subjects in the mystagogical process. In this notion of Christian initiation the Holy Spirit is the director of this process, acting in the interest of both persons, while in a *maieutical* approach it is the midwife who directs the mystagogical process as she accompanies the parturient (myste). Also, Augustine used the symbolism of spiritual motherhood more broadly in relation to instances such as the church community and the Scriptures. They all fulfil a mystagogical function in the initiation to the Christian faith. By analysing and discussing this wealth of motherly symbolism in Augustine's work, this study gives an innovative impetus to the contemporary fields of mystagogical research and praxis.

Uitgave

Mater Sapientia, de mystagogische functie van het moederschap van God en het geestelijke moederschap bij Augustinus, Skandalon Vught 2015. ISBN nummer: 978-94-92183-07-1

Personalialia van de auteur

Kitty Bouwman (1957) studeerde theologie met veel aandacht voor spiritualiteit en mystiek in Amsterdam en Nijmegen en specialiseerde zich in geestelijke begeleiding, bibiodrama en sacrale dans. Na verschillende functies te hebben vervuld in het pastoraat en de geestelijke verzorging, legt ze zich toe op het doceren van de studie spiritualiteit. Ze heeft een praktijk voor geestelijke begeleiding en is hoofdredacteur van *herademing*, een oecumenisch tijdschrift voor spiritualiteit en mystiek. Haar spirituele oriëntatie ligt bij de Beweging van Begijnen.

Kitty Bouwman (1957) studied theology en spirituality in Amsterdam and Nijmegen and she has specialized in spiritual guiding, bibliodrama en meditative dance. After having held various posts in the pastoral care, she now focuses on the teaching study spirituality. She has a practice for spiritual guidance, and is editor in chief of *Herademing*, a magazine for mysticism and spirituality. Her spiritual orientation is with the Beguine Movement.

Contact

U kunt Kitty Bouwman rechtstreeks mailen: chmbouwman@gmail.com